

Lærlinger svarer

En kvalitativ analyse av forhold rundt Lærlingundersøkelsen

Utarbeidet av Oxford Research AS

Oktober 2008

Oxford Research er et skandinavisk analyseselskap som dokumenterer og utvikler kunnskap i analyser, evalueringer og utredninger slik at politiske og strategiske aktører kan få et bedre grunnlag for sine beslutninger. Oxford Research ble etablert i 1995 i København og har selskap også i Norge (Kristiansand) og Sverige (Stockholm). Se www.oxford.no for mer informasjon om selskapet.

Tittel: Lærlinger svarer. En kvalitativ analyse av forhold rundt Lærlingundersøkelsen

Oppdragsgiver: Utdanningsdirektoratet

Prosjektperiode: Mai – oktober 2008

Prosjektleder: Karl Skaar

Forfattere: Karl Skaar, Ragnhild Stakkeland

Kort sammendrag: Det gjennomføres undersøkelse blant lærlinger i flere fylker. Denne analysen bygger på erfaringer fra noen fylker i forhold til gjennomføring av undersøkelsene og hvordan undersøkelsene blir brukt.

Forord

Hovedfokus i denne rapporten har vært å kartlegge hvilke praktiske og organisatoriske hovedutfordringer som oppstår på skoleleiernivå og i lærebedriftene ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen.

Oxford Research har gjennomført undersøkelsen. Den er basert på kvalitative dybdeintervjuer.

Arbeidet med casestudien har vært gjennomført av prosjektleder og senioranalytiker Karl Skaar, og analytiker Ragnhild Stakkeland.

Vi vil takke alle som velvillig har stilt opp i intervjuer.

Vi vil takke Utdanningsdirektoratet for et interessant oppdrag.

Kristiansand, oktober 2008

Harald Furre, Adm.dir

Oxford Research AS

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Innledning	7
1.1 Sammen drag av casestudien	7
Kapittel 2. Metode	9
2.1 Casestudie	9
2.2 Kvalitative dybdeintervjuer	9
2.3 Valg av Case	10
Kapittel 3. En beskrivelse av gjennomføringen	12
3.1 Vestfold.....	12
3.2 Nord-Trøndelag	13
Kapittel 4. Analyse	15
4.1 Innledning	15
4.2 Tilrettelegging av Lærlingundersøkelsen	15
4.3 Resultater fra Lærlingundersøkelsen	16
4.4 Nasjonalt nivå i undersøkelsen	17
4.5 Praktiske og organisatoriske utfordringer.....	18
4.6 Hvordan øke svarprosenten?.....	20
Kapittel 5. Vedlegg	21

Kapittel 1. Innledning

Oxford Research har på vegne av Utdanningsdirektoratet gjennomført en analyse som ser på praktiske forhold og nytte i forbindelse med Lærlingundersøkelsen.

Hovedfokus er å se på praktiske og organisatoriske utfordringer skoleeier og i lærebedrifter møter når de gjennomfører Lærlingundersøkelsen. Analysen skal også beskrive og analysere hvilke muligheter som ligger i undersøkelsen. Videre skal analysen få frem forhold som er knyttet til nasjonalt nivå i forhold til gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Følgende spørsmål skal blant annet besvares i analysen:

- Hvilke praktiske og organisatoriske hovedutfordringer møter en?
- Hvordan brukes resultatene fra undersøkelsen?

1.1 Sammendrag av casestudien

Data som ligger til grunn for denne analysen kommer fra to fylker (case). Fylkene som ble valgt ut til å delta i studien hadde høy svarprosent på Lærlingundersøkelsen. Det ble intervjuet en representant fra Fylkeskommunen og en representant fra et Opplæringskontor i hvert fylke. I tillegg ble det innhentet data fra et tredje fylke.

Rapporten har en beskrivende og en analytisk del. Den beskrivende delen er en beskrivelse av forhold rundt gjennomføring og bruk av Lærlingundersøkelsen i to fylker (kap.3). Kapittel 4 er en analytisk del hvor det gjøres vurdering av ulike forhold rundt problemstillingene denne analysen tar opp. Hovederfaringene fra fylkene er samlet i fem hovedoverskrifter. Disse er summarisk presentert under.

Tilrettelegging av Lærlingundersøkelsen

Representanter fra Utdanningsavdelingen i Fylkeskommunen tok initiativ til å gjennomføre Lærlingundersøkelsen. Motivasjonen for å gjennomføre Lærlingundersøkelsen var flere:

- Betydningen av at lærlingene får uttale seg
- Sammenlikne resultater over tid
- Få et bilde av opplæringen

I et fylke var Fylkeskommunen og Opplæringskontorene involvert i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. I et annet fylke var både Fylkeskommunen, Opplæringskontorene og lærebedriftene engasjert i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. En tredje variant var at Fylkeskommunen stod for hele gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen. Det rapporteres om godt samarbeid mellom Fylkeskommunen og Opplæringskontorene.

Resultater fra Lærlingundersøkelsen

- Det var andrårslærlinger som besvarte undersøkelsen, og de fulgte Reform-94
- Fylkene valgte å utsette oppfølgingsarbeidet til etter sommerferien
- Ulike måter undersøkelsen følges opp:
 - Opplæringskontorene fikk myndighet til å følge opp konkrete funn

- Fylkeskommunen presenterte resultatene i tilknytning til årlige veiledningssamtaler med bedriftene
 - Involverte ble invitert til møte for å drøfte konkrete funn som måtte følges opp
 - Opplæringskontoret ønsket å fortsette med samme oppfølging og tiltak som tidligere
- Av satsingsområder fremheves kursing i læreplanbruk og kvalitetssikring av veiledningssamtalen.

Nasjonalt nivå i undersøkelsen

- Utdanningsdirektoratet bør sette Lærlingundersøkelsen på dagsorden
- Det er behov for tydelig, skriftlig informasjon om gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Mye informasjon treffer ikke denne målgruppen
- Det er behov for å bygge opp kompetanse på undersøkelser og å spre kunnskapen
- Fylkeskommunene trenger hjelp til å analysere og å få utdelt data til analysen
- Fylkeskommunene bruker eksterne forskningsinstitutt til å analysere resultatene
- Prikkreglene bør vurderes

Praktiske og organisatoriske hovedutfordringer

For skoleeierne:

- Få lærlingene til å delta på Læringsamling
- Få tilgang på datamaskiner
- Bedre kommunikasjon med lærebedriftene

For lærebedriftene:

- Frigi lærlingene til læringsamling
- Tilgang til datamaskiner for lærlingene
- Ekstraarbeid for lærebedrifter med få lærlinger

Hvordan øke svarprosenten

For å øke svarprosenten ble:

- Lærlingundersøkelsen gjennomført i tilknytning til læringsamling
- Opplæringskontorene involvert
- Et konkurranseelement innført

Andre tiltak som kunne vært gjennomført for å øke svarprosenten var:

- Prioritere arbeidet med å få større deltakelse på læringsamlingen
- Sende informasjonsbrev til lærlingene i forkant av lærlingundersøkelsen
- Belønning og premiering for dem som skårer høyest
- Tilby enklere tilgang til dataverktøy for lærlingene i det daglige
- Tilby alle lærlingene egen datamaskin
- Reise rundt til bedriftene og være tilstede når lærlingene besvarer undersøkelsen

Kapittel 2. Metode

I dette kapitlet vil vi redegjøre for den metodiske fremgangsmåten i prosjektet. For å avdekke praktiske og organisatoriske utfordringer ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen har vi valgt å benytte casestudier. Innledningsvis redegjøres det for casestudie som metode. Deretter beskrives det kvalitative forskningsintervju – som er hovedmetoden vi har benyttet. Til sist diskuteres valg av casefyller.

2.1 Casestudie

Casestudier er en kvalitativ undersøkelsesform som kjennetegnes ved at man studerer mye informasjon om få, avgrensede enheter eller cases. Casestudier er bare en av mange måter å gjøre samfunnsvitenskapelig kvalitativ forskning på. Og som alle andre metoder, har også casestudier både positive og negative sider. Men som Yin (2003:1)¹ skriver, ”[...] *using case studies for research purposes remains one of the most challenging of all social science endeavors*”, ettersom de ofte representerer en form for praktisk og kontekstavhengig kunnskap.

Formålet med casestudien er å få en dypere forståelse av praktiske og organisatoriske utfordringer knyttet til det å gjennomføre Lærlingundersøkelsen. I dette oppdraget er ikke casene valgt ut for å skape et representativt utvalg, men snarere for å illustrere mangfold og erfaringer. Til tross for denne unikheten er et viktig formål med casestudier at de er mer enn beskrivende undersøkelser (Yin, 2003), ved at de legges opp på en måte som kan gi grunnlag for overførbarhet. Dette innebærer at casestudiene ikke er ”statistisk generaliserbare”, men derimot det vi kaller ”analytisk generaliserbare”. I følge Thagaard (2002:188)², kan de ha ”*en deduktiv karakter ved at studier av én eller flere cases velges ut for å videreutvikle den teorien som studien tar utgangspunkt i [...] [eller] en induktiv karakter, hvor valg av enbeter ikke er planlagt i forhold til et teoretisk utgangspunkt, men likevel har som ambisjon å komme frem til en forståelse som peker ut over prosjektet*”. I vårt prosjekt innebærer dette at casestudiene gir informasjon om praktiske forhold og hvilken nytte en har hatt i forbindelse med Lærlingundersøkelsen.

2.2 Kvalitative dybdeintervjuer

Hovedmetoden for innhenting av informasjon i casestudien var kvalitative dybdeintervjuer. Alle intervjuene ble gjennomført pr telefon. I det følgende beskrives kort det kvalitative forskningsintervju.

Kvalitativt intervju tar, som Jette Fog påpeker (Fog 1994)³, utgangspunkt i samtalen. Det dreier seg om en annen iscenesettelse enn det strukturerte intervjuet. Formålet er blant annet å bevege seg innenfor kulturens dagligdagse språk og uttryksform. Et dybdeintervju brukes vanligvis når en ønsker bedre innsikt i et område en kjenner lite fra før av, eller dersom det er vanskelig å kunne kvantifisere informasjon. Det sentrale i denne type intervju er å få frem meninger og synspunkter, og gjennom det øke kunnskapen.

¹ Yin, R. (2003). *Case study research. Design and Methods*. Applied Social Research Methods Series Volume 5.

² Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse*. Bergen, Fagbokforlaget.

³ Fog, J. (1994). *Med samtalen som utgangspunkt*. Akademisk forlag. København.

Generelt sett er det tre hovedutfordringer ved bruk av kvalitative intervjuer:

1. Man får som regel svar på lite annet enn det man konkret spør om. Denne utfordringen er som regel størst i rene kvantitative undersøkelser, men kan også være en utfordring i de kvalitative. Uventede effekter og uforutsette virkninger kan med andre ord falle utenfor undersøkelsen. Ofte ansees det som positivt å få svar på det en spør om, men det forutsetter at fokus i undersøkelsesdesignet og på spørsmålene ikke er for snevert.
2. Respondenter kan ha en tendens til å svare det de tror intervjueren ønsker å høre. Utfordringen blir forsterket ved ledende spørsmål.
3. Det er knyttet en utfordring til at respondenten svarer strategisk, det vil si at de svarer det de tror gagnar dem mest.

De to første utfordringene er det intervjuerens oppgave å løse gjennom å tilnærme seg problemstillingene på en relevant, men åpen måte. For å sikre dette utarbeidet vi en intervjuguide (vedlegg). Denne ble sendt til respondentene før intervjuet slik at de kunne få oversikt over temaene vi ville spørre dem om. Det var nyttig da intervjuene ble gjennomført per telefon, og en dermed ikke fikk mulighet til å registrere respondentens ikke-verbale kommunikasjon.

At intervjuerens rolle er tydeliggjort og at respondenten derigjennom opplever at man ikke representerer et bestemt syn, vil også kunne redusere problemet med at respondenten svarer det de tror intervjueren vil høre.

Den siste utfordringen som går på strategiske besvarelser, er primært en utfordring i de tilfeller der det kan forventes at svarene påvirker fordeling av goder og byrder. Her vil intervjuerens bevissthet omkring muligheten for dette, og vurderingen av temaet ved tolkningen av svarene, være viktig for å balansere slike feilkilder. Da de aktuelle casefylkene er valgt ut på grunn av at de har lyktes med å gjennomføre Lærlingundersøkelsen, anser vi ikke dette som en stor feilkilde.

2.3 Valg av case

I gjennomgangen under diskuterer vi valg av casefylker.

Casestudien ble gjennomført våren 2008. Hovedfokus for studien var å kartlegge praktiske og organisatoriske utfordringer som oppstår på skolenivå og i lærebedriftene ved gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen. Det var spesifisert fra Utdanningsdirektoratets side at kartleggingen skulle gjøres på grunnlag av erfaringer gjort i Oppland og Nordland fylkeskommuner i forbindelse med gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen 2007-2008.

Fylker	Gjennomføring	Inviterte	Besvarte	Svarprosent	
Oppland	2007-2008	601	271	45,09 %	
Nordland	2007-2008	937	399	42,58 %	
Vestfold	2007-2008	829	378	45,60 %	
Buskerud	2007-2008	315	96	30,48 %	
Nord-Trøndelag	2007-2008	581	276	47,50 %	
Oslo	2007-2008	1516	582	38,39 %	
Rogaland	2007-2008	2325	445	19,14 %	

Kilde: Oxford Research 2008

Som det fremgår av Tabell 1 er det sju fylker som har gjennomført Lærlingundersøkelsen. Svarprosenten skulle danne grunnlag for valg av case, og ble beregnet ut fra informasjon om antall lærlinger som var invitert til å svare og antall svar. I følge tall fra Utdanningsdirektoratet hadde Nord-Trøndelag og Vestfold høyest svarprosent på undersøkelsen - med Oppland og Nordland hakk i hæl.

Vi tok muntlig kontakt med representanter fra Fylkeskommunen i disse fire fylkene for å få informasjon om hvordan gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen hadde foregått. I Oppland innkalte Fylkeskommunen lærlingene til lærlingsamling der gjennomføring av undersøkelsen var en del av programmet, men uten å involvere Opplæringskontor eller lærebedrifter. I Nordland ble lærlingene kontaktet direkte av Fylkeskommunen for gjennomføring av undersøkelsen, uten å involvere Opplæringskontor eller lærebedrifter. I Nord-Trøndelag var Fylkeskommunen og Opplæringskontorene involvert i undersøkelsen og lærlingene besvarte undersøkelsen i tilknytning til lærlingsamling. I Vestfold var Fylkeskommunen og Opplæringskontorene involvert, samt lærebedriftene i noen grad.

Med dette som bakgrunn legges følgende kriterier til grunn for valg av casefylker:

- Høyest svarprosent i Lærlingundersøkelsen.
- Involvering: Vi ønsket å velge fylker der flere aktører var involvert i gjennomføringen av undersøkelsen.

I samråd med Utdanningsdirektoratet ble Nord-Trøndelag og Vestfold valgt som casefylker. Det var spesifisert fra Utdanningsdirektoratet at det skulle intervjues en representant fra hver av Fylkeskommunene og to representanter fra lærebedrifter – totalt fire intervjuer. Da lærebedriftene var lite involvert i Lærlingundersøkelsen, valgte vi i samråd med Utdanningsdirektoratet å intervjuer representanter fra Opplæringskontorene.

Følgende ble intervjuet i hvert fylke:

- Representant fra Fylkeskommunen
- Representant fra Opplæringskontor

For å få et bedre datagrunnlag valgte vi i tillegg til de fire informantene i Nord-Trøndelag og Vestfold, å intervjuer en representant fra Oppland fylkeskommune. Intervjuene ble hovedsakelig gjennomført i uke 26 og 27. Hvert intervju varte i ca 60 minutter. Intervjuene ble gjennomført pr telefon, og informanten ble ringt opp på et tidligere avtalt tidspunkt. Informanten ble informert om prosedyren for intervjuet i forkant. Selve intervjuet ble gjennomført ved at spørsmålene ble lest opp og respondenten svarte. Parallelt med telefonintervjuet ble svarene skrevet på pc. I etterkant av hvert intervju ble intervjuet renskrevet og ufullstendige setninger og forkortelser ble skrevet ut. Til sist ble utvalgte temaer analysert. For å sikre informantenes anonymitet blir de betegnet med informant 1 til 5. I analysen benyttes hovedsakelig data fra Nord-Trøndelag og Vestfold, men det brukes data fra Oppland der dette er relevant.

Kapittel 3. En beskrivelse av gjennomføringen

I dette kapitlet presenteres gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Med bakgrunn i intervjuer av representanter fra skoleeier og Opplæringskontor beskrives gjennomføringen i Vestfold og Nord-Trøndelag fylkeskommuner. Først presenteres hvert fylke kortfattet.

3.1 Vestfold

Vestfold er et lite fylke. Fylket er et populært reisemål for turister, og for fastboende er det et spennende område i vekst. Vestfold består av 14 kommuner og 7 byer. Fylket har 222.104 innbyggere. Vestfold har 10 videregående skoler og det er 18 ulike Opplæringskontor, som hovedsakelig er ordet etter fag.

3.1.1 Initiativ og planlegging av undersøkelsene

Lærlingundersøkelsen ble initiert av skoleeier. Teamet som arbeider med Kunnskapsløftet kontaktet med seksjonssjefen for fagopplæring og formidlet ønske om å delta i undersøkelsen. Deretter tok skoleeier kontakt med Opplæringskontorene.

Planlegging av Lærlingundersøkelsen bygger på tidligere erfaringer. Fylkeskommunen har gjennomført undersøkelsen to ganger tidligere, og kunne nyttiggjøre seg erfaringer fra de tidligere undersøkelsene. Deriblant at det var fornuftig å involvere og ansvarliggjøre Opplæringskontorene ved gjennomføring og oppfølging av undersøkelsen. Det overordnede temaet for planleggingen var hvordan øke svarprosenten. Videre ble Opplæringskontorene kalt inn til samarbeidsmøte, blant annet for å motivere og ansvarliggjøre Opplæringskontorene, samt å skape konkurranse mellom dem. Opplæringskontorene sendte ut brev til lærlingene i forkant av undersøkelsen med brukernavn og passord.

3.1.2 Praktisk gjennomføring av undersøkelsene

Fylkeskommunen har hatt fokus på utvikling av Opplæringskontorene, og mye av gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen ble delegert disse. Fylkeskommunen avgjorde at det var andrårslærlinger som skulle gjennomføre undersøkelsen, og det var opp til det enkelte Opplæringskontor hvordan Lærlingundersøkelsen skulle gjennomføres. Noen lærlinger gjennomførte undersøkelsen i lærebedriften, andre gjennomførte den på et Opplæringskontor og det var også mulighet for å besvare undersøkelsen hjemme. Fylkeskommunens rolle i gjennomføringen handlet om å motivere Opplæringskontorene.

3.1.3 Bruk av informasjon fra undersøkelsen

Fylkeskommunen brukte et eksternt analysefirma til å analysere resultatene fra Lærlingundersøkelsen. Etter at rapporten fra Lærlingundersøkelsen var ferdigstilt, ble resultatene drøftet i felles møte. Det var gjennomgående gode tilbakemeldinger på undersøkelsen. Instruktør- og Lærlingundersøkelsen samsvarer godt, og lærlinger og instruktører har mye av den samme opplevelsen av opplærings situasjonen. Det finnes mye tilpasset opplæring og høy grad av trivsel og motivasjon innenfor fagene. I arbeidet med å bruke resultatene fikk hvert Opplæringskontor en rapport, hvor

fargekodete oppstillinger viste hvordan Opplæringskontorene skåret på de ulike områdene. Opplæringskontorene arbeider selv med tiltak i forhold til egne opplæringsbedrifter, mens Fylkeskommunen følger opp og veileder. Alle involverte ble invitert til en samling for å drøfte tiltak for høsten. 20 prosent av lærlingene gjennomfører lærlingperioden uten å være involvert med Opplæringskontorene. Fylkeskommunen har årlig veiledning med disse, og de blir invitert til å delta på fellesamlinger.

3.2 Nord-Trøndelag

Nord-Trøndelag fylke grenser mot Norskehavet i vest, til Nordland i nord, i øst til Jämtlands len i Sverige og i sør til Sør-Trøndelag. Nord-Trøndelag har 129.000 innbyggere fordelt på 24 kommuner. Fylket har 11 videregående skoler og 13 Opplæringskontor som hovedsakelig er ordnet etter fag.

Fylkeskommunen har gjort en egen vurdering av Lærlingundersøkelsen og har formidlet denne vurderingen til Utdanningsdirektoratet⁴.

3.2.1 Initiativ og planlegging av undersøkelsen

Initiativet til å gjennomføre undersøkelsen kom fra skoleeier (Fylkeskommunen). Miljøet som arbeider med fagopplæring stod samlet bak ønsket om å gjennomføre undersøkelsen. Fylkeskommunen har gjennomført flere undersøkelser tidligere, og i 2007 var Fylkeskommunen 1 av 3 som testet ut pilotmodellen til ny undersøkelse. For å registrere om de iverksatte tiltak har effekt, ser Fylkeskommunen behovet for å gjennomføre undersøkelsene regelmessig, minst annethvert år. Opplæringskontorene hadde også selv ønske om å gjennomføre undersøkelsen. Planlegging av Lærlingundersøkelsen ble basert på flere års erfaringer. For å få god deltakelse har det vist seg å være fornuftig å gjennomføre undersøkelsen i forbindelse med årlige lærlingssamlinger. Både Fylkeskommunen og Opplæringskontorene var involvert i planlegging av lærlingssamlingen, men Fylkeskommunen stod for den praktiske planlegging av undersøkelsen. En vesentlig del av planleggingen handlet om å ha nok tilgjengelige PC-er i forbindelse med gjennomføringen. All informasjon rundt undersøkelsen ble gitt på lærlingssamlingen. Fylkeskommunen valgte 2. års lærlinger til å besvare undersøkelsen.

3.2.2 Praktisk gjennomføring av undersøkelsen

Lærlingundersøkelsen ble arrangert i forbindelse med felles lærlingssamling. For å favne alle lærlingene ble det arrangert 7 samlinger, hver på én dag, hvor ca en time av programmet ble brukt til Lærlingundersøkelsen. Det var organisatorisk utfordrende å få gjennomført undersøkelsen. Lærlingssamlingene hadde mange deltakere og det ble mye venting. Da det ikke var tilgjengelige datamaskiner til alle ble andreårslærlingene kalt inn puljevis.

3.2.3 Bruk av informasjon fra undersøkelsen

Fylkeskommunen brukte et eksternt analysefirma til å analysere resultatene fra undersøkelsen. Den endelige rapporten var ikke mottatt når intervjuene ble gjennomført.

⁴ Brev fra Nord-Trøndelag Fylkeskommune datert 4.7.2008: Evaluering av gjennomføring lærlingundersøkelsen 2008

Når rapporten foreligger vil resultatene ble studert, og nødvendige tiltak vil iverksettes.

Basert på foreløpige resultater mener Nord-Trøndelag at de har oppnådd gode resultater i forhold til landsgjennomsnittet. På enkelte områder er det imidlertid forbedringspotensial. Det er for eksempel få lærlinger som kan bekrefte at det finnes en plan for opplæring i bedriften, og den enkelte lærling har relativt liten kjennskap til læreplanen. Lærlingene lærer mye gjennom praktisk arbeid, og enkelte lærlinger har utviklingssamtaler. I arbeidet med å bruke resultatene, har det tidligere blitt sendt en rapport til hvert Opplæringskontor. Resultatene blir analysert på ulike nivå, ned til det enkelte Opplæringskontor. Opplæringskontorene har fått myndighet til å følge opp tiltakene. Det enkelte Opplæringskontor retter fokus på eventuelle uheldige funn. Dette arbeidet skal etter planen gjennomføres til høsten. Foreløpig er det identifisert to viktige forbedringstiltak: skolering av faglige veiledere, samt gode systemer for skriftlig oppfølging av vurderingssamtalen.

Kapittel 4. Analyse

4.1 Innledning

I dette kapitlet drøftes resultater fra casestudien. Ved gjennomgang av intervjuene ble fem temaer løftet frem som sentrale. Oppdragsgiver formulerte en rekke underspørsmål som ble ønsket besvart. Disse spørsmålene blir diskutert under følgende overskrifter:

- Tilrettelegging av Lærlingundersøkelsen
- Resultater fra Lærlingundersøkelsen
- Nasjonalt nivå i undersøkelsen
- Praktiske og organisatoriske hovedutfordringer
- Hvordan øke svarprosenten

4.2 Tilrettelegging av Lærlingundersøkelsen

I dette avsnittet drøftes tilrettelegging av Lærlingundersøkelsen i lys av initiativ, motivasjon og involvering.

4.2.1 Initiativ og motivasjon til undersøkelsen

Det første spørsmålet evalueringen skulle belyse var hvem som har tatt initiativ til Lærlingundersøkelsen og hva motivasjonen var for å gjennomføre den. Det synes først og fremst å være representanter fra utdanningsavdelingen i Fylkeskommunen som har vært initiativtaker til å gjennomføre undersøkelsen. Opplæringskontorene har også vært involvert, men Opplæringskontoret har ikke hatt innflytelse på hvorvidt undersøkelsen skulle gjennomføres. Fylkeskommunene har gjennomført Lærlingundersøkelsen flere ganger tidligere, og det kan se ut til at undersøkelsen har blitt en etablert praksis. Motivasjonen for å gjennomføre Lærlingundersøkelsen varierte. Et element handlet om betydningen av at lærlingene fikk uttale seg om sin egen opplæringssituasjon, og at dette gir muligheter for forbedring av opplæringen.

Et annet element var det å gjennomføre undersøkelsen flere ganger, noe som gir muligheter til å registrere utvikling over tid. En begrunnelse handlet om å få et bilde av hvordan opplæringen fungerer. Erfaring tilsier at en gjennom undersøkelsen kan få signaler om hva som fungerer bra og hva som fungerer mindre bra i opplæringen. En annen erfaring tilsier at det å besøke lærlingene på arbeidsplassen kan være en bedre måte for å få kjennskap til lærlingene enn det Lærlingundersøkelsen kan gi.

4.2.2 Involverte parter

Dette avsnittet handler om hvilke parter som var involvert i gjennomføringen og hvordan samarbeidet mellom dem fungerte. Ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen var Fylkeskommunen initiativtaker. Det var imidlertid ulike varianter med hensyn til hvem som var engasjert i undersøkelsen.

I et fylke var Fylkeskommunen og Opplæringskontorene involvert i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen, og undersøkelsen ble gjennomført i tilknytning til den årlige lærlingsamlingen.

I et annet fylke var både Fylkeskommunen, Opplæringskontorene og lærebedriftene engasjert i gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen. Gjennomføringen ble delegert til det enkelte opplæringskontor og undersøkelsen kunne besvares på den enkelte bedrift, på et opplæringskontor eller på egne PC-er hjemme.

Som en tredje variant stod Fylkeskommunen for hele gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen.

Det rapporteres om godt samarbeid mellom Fylkeskommunen og Opplæringskontorene i arbeidet rundt Lærlingundersøkelsen. En erfaring med kommunikasjon mellom Fylkeskommunen og Opplæringskontorene var at kontakt pr e-post ivaretar alle Opplæringskontorenes interesser.. Dette fordi Opplæringskontorene er forskjellige og arbeider på ulike måter.

Som det fremkommer var det ulike varianter av involvering i fylkene representert i undersøkelsen. Generelt er det slik at økt involvering fører til økt deltakelse. Imidlertid finner en i denne sammenhengen at det skiller lite på svarprosenten mellom casefylkene selv om grad av involvering av Opplæringskontor varierer, og det kan se ut som andre forhold enn involvering av Opplæringskontor og lærebedrifter er sentrale i forhold til å få lærlinger til å svare.

4.3 Resultater fra Lærlingundersøkelsen

I dette kapitlet diskuteres bruk av resultater fra Lærlingundersøkelsen. Første avsnitt berører kort resultater sett i forhold til LK-06. Deretter drøftes hvordan resultatene følges opp.

4.3.1 Resultater i forhold til LK-06

I casefylkene var det andreårslærlinger som ble valgt ut til å besvare Lærlingundersøkelsen, da førsteårslærlinger ble vurdert til å ha for lite erfaring til å kunne uttale seg. andreårslærlinger fulgte oppsettet i Reform 94 på det tidspunktet undersøkelsen ble besvart. Denne undersøkelsen kan dermed ikke relateres til elementer knyttet til Kunnskapsløftet.

Informantene peker på at det knytter seg utfordringer i forhold til bruk av læreplanen:

- Den enkelte lærling har relativt liten kjennskap til læreplanen
- Det er forholdsvis få av lærlingene som bekrefter at det finnes en plan for opplæring i bedriften. Dette innebærer at mye av opplæringen kan bli knyttet til tradisjon og ikke til læreplanbruk.

4.3.2 Oppfølging av resultater fra undersøkelsen

Da intervjuene ble gjennomført var det ennå ikke igangsatt tiltak basert på resultater fra Lærlingundersøkelsen. Imidlertid var arbeidet med rapportene planlagt, og igangsettelse av tiltak skal skje fra høsten av.

Oppfølgingsarbeidet varierte mellom fylkene, men flere steder hadde Opplæringskontorene ansvar for å følge opp konkrete funn. Det ble forventet at Opplæringskontorene gjorde forbedringer og iverksatte tiltak i forhold til egne lærebedrifter.

Andre steder tok Fylkeskommunen resultatene med til den enkelte bedrift i tilknytning til årlige veiledningssamtaler.

I et fylke fortelles det at alle som var involvert i Lærlingundersøkelsen ble invitert til et møte til for å drøfte konkrete funn.

En erfaring var også at Opplæringskontoret fortsetter med samme oppfølging og dialog med lærlingene som tidligere. Dette fordi lærlingene synes å være tilfreds med opplæringen.

Et funn handlet om utfordringer knyttet til læreplanbruk, og det blir ansett som viktig å kurse veiledere/instruktører som er ansvarlige for lærlingene i bedriftene. Det kan være utfordrende å samle instruktører på dagtid (eksempelvis frisører), og da bør skoleringen gjennomføres på ulike tider av døgnet. Kvalitetssikring av vurderings-samtalen er en annen oppgave som det bør fokuseres på.

Selv om oppfølgingen av resultatene fra årets undersøkelse ikke var startet, kom det fram at kom ble det oppfattet som viktig å følge opp forhold som ble avdekket i undersøkelsen. Det sentrale synes å være at noen blir gitt ansvaret for å følge opp momenter som undersøkelsen avdekker. Hvordan denne oppfølgingen gjennomføres varierer og er sannsynligvis av underordnet betydning i forhold til om undersøkelsen oppfattes som nyttig eller ikke.

4.4 Nasjonalt nivå i undersøkelsen

Dette avsnittet omhandler støtte fra nasjonalt nivå.

4.4.1 Støtte fra nasjonalt nivå

Nord-Trøndelag har vurdert ulike elementer av Lærlingundersøkelsen og har i et brev til Utdanningsdirektoratet blant annet kommentert følgende:

”Diverse feil og mangler på nettsidene til Utdanningsdirektoratet. Det var derfor ikke enkelt å sette seg inn i dette på egen hånd. Er usikker på om det i dag fremgår tydelig hva som trengs av forhåndsdata, hvordan de skal settes opp, hvem som skal ha dem osv. Når en kjenner systemet er dette ok, men det er kanskje flere fylkeskommuner som skal starte opp for første gang senere⁵”

Ellers fremmer det i dette brevet flere forslag til forbedringer og disse forslagene korresponderer i stor grad med det som fremkom i intervjuene. Nedenfor beskrives informantenes anbefalinger om hvordan nasjonalt nivå kan bistå Fylkeskommunene med å forenkle gjennomføringen og til å få utbytte av en lokal analyse.

Informantene ber Utdanningsdirektoratet sette Lærlingundersøkelsen på dagsorden. Det ser ut til å være mye oppmerksomhet rundt Elevundersøkelsen, men det mangler fokus på Lærlingundersøkelsen. Dette kan f. eks. gjøres gjennom presseoppslag, kurs og faglige samlinger. Informantene peker på at fagopplæring er en viktig del av norsk opplæring og at fagopplæringen handler mye om opplæring utenfor skole, og derfor kreves en annen kommunikasjon.

Det pekes på at Lærlingundersøkelsen må gjennomføres på bedriftenes premisser.

⁵ Brev fra Nord-Trøndelag Fylkeskommune datert 4.7.2008: Evaluering av gjennomføring lærlingundersøkelsen 2008

Et annet element handler om informasjon. Det kommer fram at mye av informasjonen treffer ikke målgruppen. Det er viktig å få forklart på en tydelig måte hvordan undersøkelsen kan gjennomføres. Veiledningen på nettet kan være vanskelig å forstå.

Flere fylker gjennomfører egne undersøkelser og det pekes på at det er viktig å få bygget opp kompetanse på å gjennomføre undersøkelser. Et forslag er å ha egne kontaktpersoner for denne undersøkelsen.

Fylkeskommunen har ofte ikke den kompetansen som trengs for å gjennomføre analysen, de trenger hjelp til å analysere resultatene, og av den grunn brukes eksterne forskningsinstitutter. Dette kan også gjøre det lettere å sammenlikne resultatene gjennom flere år. Det pekes på at det er viktig å få til en enklere overføring av rådata. Flere av informantene var av den oppfatning at Utdanningsdirektoratet ikke var godt nok forberedt på at Fylkeskommunen etterspurte dette⁶.

”Ettersom vi brukte et eksternt forskningsfirma, ville de ha dataene i et format slik at de kunne legge disse inn i sine systemer. Utlevering av data var en prosess som sannsynligvis hverken vi eller Utdanningsdirektoratet var forberedt på. Her må det være mer klart til senere hvordan dette skal gjennomføres, gjerne med forberedte skjemaer for slike avtaler (databasehandleravtaler)”.

Som et siste punkt pekes det på at det bør det gjøres noe med prikkreglene. Prikkreglene resulterte i at små grupper tas bort, og at funnene ikke blir like lesbare.

Som det her fremkommer, finnes det et forbedringspotensial når det gjelder Utdanningsdirektoratets støtte i forhold til Lærlingundersøkelsen. Slik støtte gjelder alt fra bedre veiledning knyttet til gjennomføringen av undersøkelsen til enklere prosedyrer for overføring av data og bistand til analyse og tolkning av data. Det å øke undersøkelsens ”status” har også blitt påpekt som et viktig element som Utdanningsdirektoratet kan bidra med.

4.5 Praktiske og organisatoriske utfordringer

I dette avsnittet presenteres praktiske og organisatoriske hovedutfordringer. Først vil praktiske og organisatoriske utfordringer på skoleiernivå bli gjennomgått. Deretter blir praktiske og organisatoriske hovedutfordringer i lærebedriftene omtalt.

4.5.1 Hovedutfordringer på skoleiernivå

Nedenfor beskrives tre hovedutfordringer for skoleeier som fremkom i studien.

- Få lærlingene til å delta på Lærlingsamling
- Tilgang på datamaskiner
- Kommunikasjon med lærebedriftene

Disse utfordringene synes å ha sammenheng med måten undersøkelsen ble organisert på. De to første utfordringene kan relateres til at undersøkelsen ble besvart i tilknytning til lærlingsamling. Den tredje utfordringen knyttes til at Opplæringskontorene avgjorde hvordan Lærlingundersøkelsen skulle gjennomføres (i lærebedriftene, på Opplæringskontoret eller hjemme hos den enkelte lærling).

Når undersøkelsen gjennomføres i forbindelse med samling for lærlinger, er utfordringen å få lærlingene til å delta på denne Lærlingsamling. Når først lærlingene kom-

⁶ Brev fra Nord-Trøndelag Fylkeskommune datert 4.7.2008: Evaluering av gjennomføring lærlingundersøkelsen 2008

mer til samlingen, vil de også besvare undersøkelsen. Det betyr at høyere deltakelse på lærlingsamlingen også innebærer at flere lærlinger besvarer undersøkelsen.

Videre er tilgang på PC en utfordring. Selv om det finnes PC-er hvor samlingen foregår, er det en utfordring å få nok datamaskiner til å gjennomføre undersøkelsen på en god måte. Det viste seg å være krevende å få organisert gjennomføringen av undersøkelsen på en effektiv måte.

Kommunikasjon med lærebedriftene var også en utfordring. Lærebedriftene har arbeidsgiveransvar for lærlingene som gjennomfører undersøkelsen. Fylkeskommunen kan av den grunn ikke pålegge lærlingene å gjennomføre undersøkelsen, og er dermed avhengig av å få bedriftene til å forstå undersøkelsens verdi og få lærebedriftene til å støtte lærlingene i at de skal svare på undersøkelsen. Dette fordrer god kommunikasjon med bedriftene.

Ulikt hvordan en gjennomfører undersøkelsen, møter skoleeier utfordringer ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Uavhengig av hvordan det organiseres, kreves det både grundig planlegging og tett oppfølging for at en skal lykkes med å få høy svarprosent.

En fordel ved å gjennomføre undersøkelsen i forbindelse med Lærlingsamlingen, er at alle som skal svare får samme informasjon før de starter. Her har en mulighet til å informere om ulike deler av undersøkelsen og muligheter til å forklare ord og vendinger en vet kan være uklare eller vanskelige å forstå.

4.5.2 Hovedutfordringer for lærebedriftene

I dette avsnittet beskrives hovedutfordringer for lærebedriftene. Det fortelles ikke om store praktiske eller organisatoriske utfordringer for lærebedriftene ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Imidlertid framkommer tre hovedutfordringer:

- Frigi lærlingene til lærlingsamling.
- Tilgang til datamaskiner for lærlingene
- Ekstraarbeid for lærebedrifter med få lærlinger

En utfordring for lærebedriftene handlet om å gi lærlingene fri til lærlingsamling. Ved å integrere Lærlingundersøkelsen i den årlige Lærlingsamlingen ble det ikke ekstra arbeid for bedriftene knyttet Lærlingundersøkelsen. Likevel var erfaringen at enkelte bedrifter ikke gav lærlingene fri til å delta på samling. Disse bedriftene la vekt på at lærlingene deltok i produksjonen.

Tilgang på datamaskiner for lærlingene var en annen hovedutfordring for dem som ikke gjennomførte undersøkelsen i Lærlingsamlinger. Ikke alle lærlingene hadde tilgang til PC i den bedriften de arbeidet.

En tredje utfordring kan knyttes til ekstraarbeid for lærebedrifter som har få lærlinger. Flere bedrifter hadde kun hadde 1-2 lærlinger, og da ble det mye å sette seg inn i for hver enkelt bedrift. Det å organisere gjennomføring av undersøkelsen ble en tilleggsoppgave.

Utfordringer knyttet til lærebedrifter er av praktisk karakter. Enten er det vanskelig å gi lærlinger fri for å delta på Lærlingsamling eller så knytter de praktiske utfordringene seg til teknologi, som tilgang på PC, eller at det skaper ekstraarbeid å få det organisert i bedriften. Denne typen utfordringer knytter seg spesielt til at det er få lærlinger ved hver bedrift. I mange tilfeller er også lærebedriftene små, med få personer som til daglig arbeider tilknyttet en PC.

4.6 Hvordan øke svarprosenten?

Som et siste tema skal vi se på momenter som kan bidra til å øke svarprosenten på Lærlingundersøkelsen. Innledningsvis beskrives hva som ble gjort for å øke svarprosenten. Deretter trekkes frem andre tiltak som kunne vært gjennomført for å få høyere svaropplutning.

4.6.1 Hva ble konkret gjort for å øke svaropplutningen?

Nedenfor beskrives tre tiltak som ble gjennomført for å øke svarprosenten.

- Gjennomføre undersøkelsen i tilknytning til lærlingsamling
- Involvere Opplæringskontorene
- Innføre konkurranseelement

Et tiltak for å øke svarprosenten var å gjennomføre undersøkelsen som en del av programmet på den årlige lærlingsamlingen. Det å benytte fellesarenaen som Lærlingsamlingen representerer, kan i seg selv bidra til å få høy svarprosent på Lærlingundersøkelsen. Det har i tillegg en motiverende faktor ved at en kan fortelle viktigheten av at lærlingene svarer, at lærlingene motiveres til å svare fordi ”de andre” gjør det, og fordi lærlingene organiseres i grupper som skal til PC-rommet samtidig.

Et annet tiltak som ble benyttet for å øke svarprosenten var å involvere og forankre undersøkelsen i Opplæringskontorene. Dette tiltaket ble ansett som viktig i forhold til å få flest mulig til å svare. På den andre siden ser vi at det er ikke vesentlig forskjell i svarprosent der dette ble ansett som et viktig poeng sammenlignet med der det ikke var et viktig poeng. Denne analysen har få informanter og få case. Det er derfor ikke mulig å si om det ene er bedre enn det andre. Det kan her kun vurderes som et eksempel på tiltak for å bedre svarprosenten.

Det tredje tiltaket var innføring av et konkurranseelement. Helt konkret ble det sendt ut e-post om hvilket opplæringskontor som ledet. Konkurranse kan ha en effekt i retning av at flere engasjeres. På den måten kan svarprosenten økes. Som en del av konkurranseelementet ble de som ikke hadde svart fulgt opp med purringer per telefon og muntlig.

4.6.2 Andre tiltak som kunne vært gjennomført

Informantene hadde flere forslag til mulige tiltak for å få en høyere svarprosent. I dette avsnittet trekkes frem konkrete tiltak som kunne vært gjennomført:

- Prioritere arbeidet med å få større deltakelse på lærlingsamlingen
- Sende informasjonsbrev til lærlingene i forkant av lærlingundersøkelsen
- Belønning og premiering for grupper med høyest svarprosent
- Tilby enklere tilgang til dataverktøy for lærlingene i det daglige
- Tilby alle lærlingene egen datamaskin
- Reise rundt til alle lærlingene i sine respektive bedrifter og være til stede når undersøkelsen besvares

Kapittel 5. Vedlegg

Intervjuguide – Skoleeiernivå, opplæringskontor, lærebedrifter

Kort om prosjektet:

Oxford Research gjennomfører på vegne av Utdanningsdirektoratet en analyse som skal se på praktiske forhold og nytte i forbindelse med at skoleeier og lærebedrifter gjennomfører Lærlingundersøkelsen.

Hovedfokus er å se på praktiske og organisatoriske utfordringer som oppstår på skoleeiernivå og i lærebedriftene i gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen. Analysen skal også beskrive og analysere hvilke muligheter og utfordringer som oppstår på skoleeiernivå, i lærerbedriftene og på nasjonalt nivå ved gjennomføring av Lærlingundersøkelsen. Følgende spørsmål skal besvares i analysen:

- Hvilke praktiske og organisatoriske hovedutfordringer møter en?
- Hvordan brukes resultatene fra undersøkelsen?

Bakgrunnsvariabler:

Navn:

Stilling:

Rolle i forbindelse med Lærlingundersøkelsen:

Initiativ til Lærlingundersøkelsen

Kan du fortelle om hvordan initiativet til Lærlingundersøkelsen 2007-2008 ble tatt?

Planlegging av Lærlingundersøkelsen

Kan du si noe om planlegging av Lærlingundersøkelsen?

Gjennomføring av Lærlingundersøkelsen

Kan du fortelle om gjennomføring av Lærlingundersøkelsen?

Hvilke parter var involvert i gjennomføringen? Hva har de involverte gjort i forhold til gjennomføring av undersøkelsen?

Hvordan fungerte samarbeidet mellom dere?

Kan du si noe om hvilke praktiske utfordringer skoleeier har møtt i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen?

Kan du si noe om hvilke organisatoriske utfordringer skoleeier har møtt i gjennomføringen av Lærlingundersøkelsen?

Kan du si noe om hvilke praktiske utfordringer lærebedriftene har møtt i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen?

Kan du si noe om hvilke organisatoriske utfordringer lærebedriftene har møtt i gjennomføring av Lærlingundersøkelsen?

Kan du si noe om hva som ble gjort for å få en høy svarprosent?

Hvilke andre tiltak kunne vært gjennomført for å få en høyere svarprosent?

Bruk av informasjon fra Lærlingundersøkelsen (oppfølging)

Kan du si noe om hva som kom fram i Lærlingundersøkelsen?

Kan du si noe om funn i forhold krav og målsetninger i LK-06 ble avdekket?

Kan du si noe om tiltak som konkret er satt i verk?

Kan du fortelle om hvordan de konkrete funnene følges opp?

Kan du si noe om hvem som følger opp de konkrete funn?

Kan du fortelle noe om hvilken nytte du mener dere har av Lærlingundersøkelsen?

Har dere gjennomført instruktørundersøkelsen? - Kan du eventuelt si noe om sammenhengen mellom de to undersøkelsene?

Støtte fra nasjonalt nivå i forbindelse av gjennomføring av Lærlingundersøkelsen

Har du noen forslag på hvordan Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet kan bidra for å få gjennomført Lærlingundersøkelsen?

Hvordan kan Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet hjelpe i forbindelse med gjennomføring av lokal analyse av data fra Lærlingundersøkelsen?

Andre forhold

Er det noen momenter vi ikke har spurt om som du mener bør komme frem?

Takk for hjelpen

VÅR KJERNEKOMPETANSE:

Oxford Research er et skandinavisk konsultantselskap som dokumenterer og utvikler kunnskap i analyser, evalueringer og utredninger slik at politiske og strategiske aktører kan få et bedre grunnlag for sine beslutninger. Oxford Research ble etablert i 1995 i København og har nå kontorer også i Norge (Kristiansand) og Sverige (Stockholm).